

ВИДИ ТЕРОРИЗМУ, ЙОГО ПЕРВИННІ, ВТОРИННІ ТА КАСКАДНІ ВРАЖАЮЧІ ФАКТОРИ

*Шилова Т.Р.
м. Полтава*

До соціально-політичних конфліктів належить виступ екстремістських угруповань – тероризм. В наш час явище тероризму досить поширене. Якщо ще зовсім недавно звертання до терору як засобу вирішення політичних або релігійних проблем було винятковим, надзвичайним явищем, то в наші дні практично щоденні повідомлення про терористичні акти сприймаються як щось буденне. Терор став органічною складовою сучасного життя і набув глобального характеру.

Тероризм є складним соціально-політичним явищем, що виникає там, де є протиріччя, конфлікти, незадоволення окремих груп населення. Фактично тероризм зростає на основі значних суспільних суперечностей. До терористичної боротьби приводять конфлікти політичного, соціального, територіального, національного, світоглядного характеру. Інколи кримінальна злочинність набуває терористичних масштабів. Найбільш поширені терористичні прояви в економічній, політичній та технологічній сферах діяльності людини.

Терор – від латин. *terror* (страх, жах, залякування). У словнику російської мови С.И.Ожегова сказано, що терор – це залякування своїх політичних противників, що виражається у фізичному насильстві, аж до знищення.

Тероризм – це форма політичного екстремізму, застосування чи загроза застосування найжорсткіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей, залякування урядів та населення для досягнення певних цілей.

Тероризм здійснюється окремими особами, групами, що виражають інтереси певних політичних рухів або представляють країну, де тероризм піднесений до рангу державної політики. Тероризм – антигуманний спосіб вирішення політичних проблем в умовах протиборства, зіткнення інтересів різних політичних сил. Він може застосовуватись і як засіб задоволення амбіцій окремими політичними діячами, і як знаряддя досягнення своїх цілей мафіозними структурами, кримінальним світом.

Визначити тероризм можна як політику залякування, пригнічення супротивника силовими засобами.

Вперше терор як метод політичної дії з'явився під час Великої французької революції і використовувався радикальними революціонерами для репресій проти політичних противників.

Існують також три основні погляди на природу тероризму: виходячи з бойових проявів терористичної діяльності, кримінальних і соціально-політичних. Відповідно до першої позиції тероризм іноді розглядається як специфічний вид озброєних дій і визначається як «озброєний конфлікт низької інтенсивності». Друга точка зору робить акцент на кримінальній складовій і класифікує тероризм як вид кримінальної злочинності. Третя – вважає тероризм видом політичної боротьби, що формується на основі соціально-політичного протесту.

Найчастіше тероризм з'являється як реакція у відповідь на тривале затягування вирішення політичних проблем. Таким чином, терор (тероризм) у більшості випадків можна визначити, як спосіб вирішення політичних проблем методом насильства.

Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства (захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури, залякування населення та органів влади, інші посягання на життя та здоров'я ні в чому не винних людей, погрози вчинення злочинних дій) з метою досягнення злочинних цілей.

Терористичний акт – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, за які передбачено покарання Кримінальним кодексом України.

Терористична діяльність може здійснюватися як окремими особами, так і організаціями і містить в собі:

- планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства як над фізичними особами, так і установами і організаціями, знищення об'єктів у терористичних цілях;
- організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для здійснення терористичних актів, також і участь у таких актах;
- вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;
- пропаганду і поширення ідеології тероризму;
- фінансування терористичних груп (організацій) або інше сприяння їм.

До найвідоміших міжнародних терористичних організацій слід віднести: ІРА, «Бригаде россе», «Аум Сінріке», «Хамас», «Аль-каїда» («Світовий фронт джихаду», створений бен Ладеном), «Ісламський джихад», «Хезболла», «Чорний вересень», «Червоний жовтень», «Тигри звільнення Таміл Ілама», «Сірі вовки» та ін.

Тероризм з'являється тоді, коли суспільство переживає глибоку кризу, в першу чергу – кризу ідеології і державно-правової системи. У такому суспільстві з'являються різні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні – для яких стає сумнівною законність існуючої влади.

Причинами, що сприяють поширенню тероризму є:

- зростання криміналізації суспільства;
- намагання організованої злочинності впливати на владу, а для цього часто застосовують методи терору;
- висока ступінь корумпованості владних структур, що приводить до використання в політичному протистоянні чисто кримінальних методів боротьби.

У структурі терористичних груп є своя ієрархія. На вершині – ідеологи. Сходиною нижче – ті, що розроблюють теракти. Далі – безпосередні виконавці, у тому числі терористи-смертники. І нарешті, основа піраміди – це люди, що забезпечують терористів документами, грошима, зброєю, вибухівкою, квартирами, автотранспортом і т.д.

Завдання тероризму – залучити як можна більше людей, для яких або цілі терору такі високі, що виправдовують будь-які засоби, або таких, що нерозбірливі в засобах.

Через «високі ідеї» звичайно залучають молодь, яка в силу розумової і моральної незрілості, легко «клює» на радикальні національні, соціальні або релігійні ідеї. Залучають її частіше всього через тоталітарні (такі, що повністю пригнічують волю людей і підпорядковують їх тільки волі «вождя», «вчителя»), релігійні або ідеологічні секти.

Головний спосіб фінансування тероризму – кримінальна діяльність, яка включає в себе «звичайну» організовану і неорганізовану злочинність, беручи під свій контроль ключові сфери кримінального бізнесу.

Сьогодні головне джерело фінансування тероризму – контроль наркобізнесу, рекету, проституції, торгівлі зброєю, контрабанди, грального бізнесу і т.д. Такий тероризм, що «економічно оформився», здатний вже до серйозної самостійної діяльності, і не тільки в масштабах «своєї» країни. Проте сьогодні розгортання такої діяльності можливе лише за наявності структур для «відмивання» грошей – у вигляді контрольованих банків, фірм, виробничих підприємств. «Відмивання» найчастіше

проводиться в кризових зонах світу, де ослаблений державний контроль. Захоплення «чорної» і «сірої» економік з їх багатомільярдними оборотами і арміями організованої злочинності перетворює лідерів терору на господарів могутньої економіко-політико-військової сили.

З суб'єктивної точки зору тероризм – це злочин, завжди умисний, який здійснюється з прямим наміром. При цьому намір терориста відрізняється від наміру на вбивство. Якщо у разі вбивства є дві сторони – злочинець і жертва, то в акті тероризму є і третя – органи влади або громадськість, до яких апелює терористична організація або терорист. Жертва терориста може і не цікавити, вона не мета, а лише засіб. Їх дії направлені на досягнення своєї мети (політичної, корисної і т.д.) за допомогою привертання суспільної уваги, залякування населення і представників влади, пропаганди своїх політичних, релігійних або інших переконань. При цьому виявляється байдужість до жертв, що веде до особливої жорстокості, масового характеру безвинних жертв, загибелі випадкових людей.

Об'єктами терористичного впливу можуть бути органи державної влади і управління; деякі категорії громадян (обрані за політичними, соціальними, національними, релігійними принципами), але найчастіше – просто випадкові люди; місця масового перебування людей; а в цілому – суспільний порядок в країні.

Найбільш поширеними у світі терористичними актами є:

- напади на державні або промислові об'єкти, які призводять до матеріальних збитків, а також є ефективним засобом залякування та демонстрації сили;
- захоплення державних установ або посольств (супроводжується захопленням заручників, що викликає серйозний громадський резонанс);
- захоплення літаків або інших транспортних засобів (політична мотивація — звільнення з тюрми товаришів по партії; кримінальна мотивація — вимога викупу);
- насильницькі дії проти особистості жертви (для залякування або в пропагандистських цілях);
- викрадення (з метою політичного шантажу для досягнення певних політичних поступок або звільнення в'язнів; форма самофінансування);
- політичні вбивства (це один з найбільш радикальних засобів ведення терористичної боротьби; вбивства, в розумінні терористів, повинні звільнити народ від тиранів);
- вибухи або масові вбивства (розраховані на психологічний ефект, страх та невпевненість людей).
- розповсюдження сибірської виразки, зараження населених пунктів віспою та бубонною чумою.

Аж до 80-х років ХХ століття ареною активного терору залишалась Європа. В європейських аеропортах регулярно захоплювали літаки. Від рук терористів гинули політичні діячі. Так в Іспанії баскські терористи вбили прем'єр-міністра Корреро Бланко, а в Італії — екс-прем'єра Альдо Моро. В 70-80 роки у всьому світі часто гриміли вибухи в суспільних місцях – вокзалах, аеропортах, магазинах, суспільних та житлових будівлях.

На території Європи загально відомі організації: італійські «Червоні бригади», німецьке «Відділення Червоної Армії», баскська ЕТА, Ірландська республіканська армія (ІРА), войовничі носії ультралівих поглядів, які за допомогою крові та терору намагаються вирішити «національне питання».

Тероризму вистачало і в екс-СРСР, хоча офіційно його не існувало. Організацій, які боролися за незалежність, фактично не було. Але це не заважало терористам-одинакам здійснювати напади на перших осіб держави.

Особлива ситуація склалась у Росії у зв'язку з Чечнею – у пам'яті залишилися події в Будьоновську, Москві, Волгодонську, Буйнаку. Чечня стала одним з центрів світового тероризму (мусульманського тероризму).

Ісламський фундаменталізм усе відвертіше нагадує про себе на світовій політичній арені, перетворюючись на небезпечну силу, насамперед для багатоконфесійних держав планети. Експерти попереджають, що в наступному десятиріччі рух ісламістів, який надихають крайні радикали в мусульманському суспільстві, можуть набути глобальних розмірів і накрити хвилею терактів більшу частину планети.

Протягом останніх років ісламські фундаменталісти продемонстрували рішучість боротися будь-якими, в тому числі кривавими методами проти своїх противників в різних регіонах земної кулі. На Близькому Сході – це представники палестинських угруповань «Хамас», націоналістичні та ісламські рухи. В Афганістані — це представники організації Усами бен Ладена «Аль-Каїда». США залишаються головною ціллю для терористичних акцій фундаменталістів. В лютому 1993 року вони підірвали бомбу у Всесвітньому торговому центрі в Нью-Йорку (6 чоловік загинуло, тисячі отримали поранення). Створили на Філіппінах законспіровану мережу фанатиків для здійснення диверсій проти американських цивільних літаків. Вибухи в посольстві США в Кенії та Танзанії забрали 224 життя.

Чотири вибухи, які прозвучали 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку, Вашингтоні та біля Піттсбурга, без перебільшення, вразили світ. Терористам з організації Усами бен Ладена «Аль-Каїда» вдалося захопити декілька цивільних літаків, за штурвалами яких терористи-смертники таранили вежі Всесвітнього торговельного центру та будівлю Пентагону. Внаслідок вибуху та пожежі завалилися Північна та Південна вежі торговельного центру. Внаслідок теракту загинуло декілька тисяч чоловік.

Внаслідок неможливості країн з екстремістською чи релігійно-екстремістською державною ідеологією вести проти інших країн війни старого типу (таких як Друга світова або «холодна»), екстремістські угруповання цих країн неминуче повинні були звернутися до «зброї слабких» – терору, а глобалізація світу також неминуче повинна була надати їх діям глобального характеру, тобто призвести до світової терористичної війни. Ця війна почалась давно, але світ помітив це лише 11 вересня 2001 року після трагедії в Нью-Йорку та Вашингтоні.

Треба відзначити, що в Україні не виявлено терористичних організацій, орієнтованих на повалення державного ладу. Проблема тероризму в Україні перебуває в іншій площині – це «кримінальний тероризм» всередині країни та діяльність закордонних терористичних організацій на території України.

Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створили небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи місцевого самоврядування, службовими особами цих органів (далі за текстом ст. 258 Кримінального кодексу України) караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Зростання кількості терористичних актів, непередбачуваність наслідків цих актів викликають велику стурбованість світової громадськості, яка все більше активізує свої зусилля в боротьбі з тероризмом. Починаючи з XXVII сесії, Генеральна Асамблея ООН щорічно обговорює питання про заходи щодо запобігання тероризму. У грудні 1972 р. був створений Спеціальний комітет з питань міжнародного тероризму, до якого увійшли представники 34 держав. На початку 1995 р. Генеральна

Асамблея ООН одностайно прийняла Декларацію про заходи з ліквідації міжнародного тероризму. За останні роки вироблено більше десяти конвенцій і протоколів з питань боротьби проти тероризму. Але багатоманітність форм його проявів ускладнюють вирішення цієї проблеми.

Якщо будуть знайдені методи боротьби з тероризмом, світ стане спокійнішим і безпечнішим.

Таким чином, для вирішення цих проблем представляється необхідним вдосконалення кримінального законодавства, посилення санкцій по відношенню до держав, які підтримують тероризм, координація зусиль і тісна співпраця всіх міжнародних організацій щодо боротьби з тероризмом.

Список використаної літератури

1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України. – Київ: «Каравела», 2008. – С. 194-209.
2. Євдін О.М., Могильниченко В.В. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Том 1. Техногенна та природна небезпека. – Київ: «КІМ», 2007. – С. 416-427.

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Козирка Л. В.
м. Полтава*

Найбільша цінність суспільства – людина, а також її здоров'я та життя. Не дивлячись на це, кількість факторів, що негативно впливають на її життя і здоров'я, збільшується з кожним роком. Частіше за все вони породжуються самою людиною: її діяльністю, небезпечною поведінкою, науково-технічним прогресом. До надзвичайних ситуацій відносяться: стихійні лиха, виробничі аварії, екологічні катастрофи, соціально-політичні конфлікти. Але якщо діям в умовах природних чи техногенних екстремальних ситуацій присвячено досить багато наукових розробок, положень, інструкцій, нормативів, то проблема поведінки особи в умовах соціально-політичних та державно-управлінських конфліктів в сучасних умовах стає актуальнішою, розкрита недостатньо. За невизначеністю ситуації, рівнем ризику, психічною нестійкістю, з такими екстремальними ситуаціями, як землетрус, паводок чи цунамі, необхідно порівнювати мітинги та демонстрації.

Останнім часом процеси демократизації нашого суспільства відбуваються різними шляхами. В житті громадян нашої держави звичними стали: мітинги, демонстрації, страйки. Дуже часто вони супроводжуються виступами екстремістів, спалахами організованої та групової злочинності [1].

Все частіше на територію України для організації та участі в масових акціях з інших держав світу прибувають представники різних політичних партій, рухів і громадських об'єднань. Використовуючи санкціоновані місцевою владою масові заходи, члени окремих партій і рухів, а також екстремісти всіляко намагаються привернути до себе увагу, часто порушують встановлений порядок проведення таких заходів. Міліцією і правоохоронними органами застосовуються всі заходи, щоб забезпечити правопорядок в державі, спокій громадян, створити відповідні умови для їх роботи та відпочинку [2].

Проведення профілактичних заходів, правильне формування організаційної роботи з підготовки засобів та сил органів внутрішніх справ щодо їх припинення,